

Undervisningspakke for Skolekonkurransen 2022

22. juli og
 RASISME!

22. juli-senteret

I år er det 11 år siden terrorangrepet i Regjeringskvartalet og på Utøya. Dagens skolelever har få, eller ingen, minner fra denne dagen. Men det er de som arver historien om 22. juli, og som skal føre samtalen videre. Det fordrer at elevene kjenner historien, hva som skjedde, hvordan det kunne skje og hvilke konsekvenser det har hatt - for enkeltindivider, og for samfunnet som helhet. De må også istandgjøres til å lese terrorangrepet i en større kontekst av høyreekstremisme, konspirasjonsteorier og lignende fenomener, før og etter 22. juli.

Skolekonkurransen er et bidrag til å sørge for at elevene kjenner historien og at de får ta eierskap til den. I fjorårets skolekonkurranse handlet oppgaven om å legge mening i setningene "vi må aldri glemme" og "aldri mer 22. juli". I år ønsker vi å sette fokuset på rasisme i lys av 22. juli. Terrorangrepet i 2011 og rasisme er uløselig knyttet sammen. I tiden før det ble kjent at terroristen var Anders Behring Breivik, ble det i både tradisjonelle og sosiale medier spekulert i hvem som sto bak angrepet. Mange trodde det var snakk om en islamistisk terrorgruppe, og det finnes flere eksempler på at muslimer og antatt muslimer ble verbalt og fysisk angrepet i timene før det ble kjent hvem terroristen var.

Da det så ble kjent at terroristen var høyreekstrem, viste det seg også at terrorangrepet var rasistisk begrunnet. Terroristen har sterkt muslimfiendtlige holdninger. Han mente at Arbeiderpartiet måtte angripes for å endre landet. Blant annet mente Anders Behring Breivik at ikke-etnisk norske, og særlig muslimer, måtte deporteres og all ny innvandring stoppes. Alt dette bindes sammen av det konspiratoriske og høyreekstremistiske verdensbildet Breivik har.

Rosetog og samhold i den nære ettertiden viser hvordan folk sto samlet for å vise at de aller fleste av oss ikke er enige med terroristen. Men var alle en del av dette "vi-et"? Og hvordan står det til i dag? Hvordan kan vi skape et samfunn der alle føler seg hjemme, inkludert, sett og hørt? Hvordan skal vi sørge for at rasistiske holdninger ikke får bredere fotfeste, men tvert imot minsker, og aller helst forsvinner?

26. januar er det 21 år siden det rasistiske drapet på Benjamin Hermansen, 21. mars markerer vi verdensdagen mot rasisme, og 10. august er det tre år siden drapet på Johanne Zhangjia Ihle-Hansen og angrepet på Al-Noor moskeen i Bærum. Her er det flere ting dere kan knytte sammen med undervisning om 22. juli, og årets skolekonkurranse.

I skolekonkurransen ønsker vi at dere setter rasisme på agendaen ved å lage et bidrag som dere sender inn til oss! Hvordan dere ønsker å gjøre det, er opp til dere. Vi har laget denne undervisningspakken for å hjelpe dere i gang. Dette er et forslag til et undervisningsløp om 22. juli. Den må ikke følges til punkt og prikke, og dere kan velge å gjøre både mindre og mer enn det som er skissert. Løpet er forankret i pedagogiske og didaktiske prinsipper, og erfaringer fra undervisning om 22. juli gjennom de siste seks årene.

Undervisningspakken starter med en lærerveiledning for undervisning om 22. juli. Deretter skisseres undervisningsressursene og oppleggene i den rekkefølgen de er tiltenkt i praktisk gjennomføring. Vi har også lagt ved flere lenker og tips til undervisning om rasisme.

Lærerveiledning

Informasjon til foresatte

Vurder om du skal informere foresatte om at 22. juli kommer på timeplanen. Da kan de forberede seg på at det kan komme spørsmål eller reaksjoner på det de lærer om 22. juli. Jo yngre elevene er, jo viktigere er det å informere.

Du og elevene har ulikt utgangspunkt

Forbered deg på at elevgruppen din husker lite eller ingenting fra 22. juli. Når elevene ikke husker det som skjedde har de ofte et annet utgangspunkt for det emosjonelle forholdet til 22. juli, og det kan påvirke reaksjoner, spørsmål, og svar fra elevene. Noen vil synes det er veldig trist å lære om det, andre blir sinte, noen virker ikke å bry seg, noen tuller med det, noen vil komme med provoserende utsagn rundt tankegodset til terroristen eller historiene til de som overlevde terrorangrepet. Det er også typisk at elevene er veldig direkte og detaljorienterte i sine spørsmål. De aller fleste reaksjoner er helt naturlig og også innafør.

Les deg opp på ...

Det er fint om du har oversikt over hendelsesforløpet, terroristens tankegods, noe om konspirasjonsteorier, rettsaken/dommen og lignende. Dette vil det komme spørsmål om. Det er viktig å presisere at du ikke må kunne alt. Du er først og fremst en fasilitator som skal veilede elevene, og sammen kan dere finne svar på det elevene lurer på. Det gir også en god anledning til å bedrive aktiv kildekritikk i søken etter svarene. [22. juli-senteret har mange gode fordypningstekster både du og elevene kan benytte dere av.](#)

Hva kan elevene dine fra før?

Begynn med å kartlegge hva elevene kan fra før, ved å bruke spørsmålsformuleringen: *Hva har dere hørt om 22. juli?* og *Hva har dere hørt om hvorfor Arbeiderpartiet var målet for terrorangrepet?* og *Hvilke konspirasjonsteorier har dere hørt om?* Det de har hørt kan de ikke stå til ansvar for, og gir også deg en mulighet til å oppklare misforståelser og faktafeil.

22 juli og rasisme

Det kan oppleves som utfordrende å undervise om rasisme og 22. juli. Da kan det være

hjelpsomt å konkretisere undervisningen. En viktig del av årets skolekonkurranse er å sette 22. juli og rasisme i sammenheng. Start gjerne helt enkelt, med å kartlegge hva elevene kan fra før om rasisme, og undersøk og diskuter ulike definisjoner på rasisme. Still gjerne spørsmålene: *Hva har dere hørt om rasisme? Hvordan henger 22. juli og rasisme sammen?*

Det kan være nyttig å snakke om rasisme som noe som kan sanses og oppleves – noe som kan ses, høres og føles. For å unngå at undervisningen blir abstrakt og vag kan det være nyttig å finne konkrete eksempler og bruke følgende tabell til å utforske ulike eksempler på rasisme og 22. juli.

1. *Hvordan ser rasisme ut?*

Prøv å tenke hva som faktisk skjer, heller enn det som blir sagt. Hvordan er *situasjonen* rasistisk? Veiledende spørsmål: Hva fører utsagnet/handlingen til? Hvilke konsekvenser vil rasisme ha for personene som opplever det? Hvilke konsekvenser vil det ha for samfunnet som helhet – for demokrati og medborgerskap? Hvem er aktørene i fortellingene – har de like mye makt og handlingsrom?

2. *Hvordan høres rasisme ut?*

Veiledende spørsmål: Hvilke ord og formuleringer brukes? Av hvem? Hvem sier hva – og hvordan er dette rasistisk? Er det konkret, ordrett, eller er det en mer abstrakt retorikk? Hva betyr ordene? Hentyder de til stereotyper? Hva sier utsagnet om verdensbildet til personen som sier det?

3. *Hvordan føles rasisme?*

Prøv å sette dere inn i situasjonen til personer som opplever rasisme. Har dere opplevd noe som ligner? På hvilke måter ligner det, og hvordan er det forskjellig? Er det noen som kjenner seg mer igjen enn andre? Hvorfor tror dere det er sånn?

Realhistorien

All undervisning om terrorangrepet 22. juli 2011 må inkludere en introduksjon til realhistorien – hva skjedde 22. juli? De fleste skoleelever har ikke egne minner om terrorangrepet, og må lære om angrepene slik de lærer om andre historiske hendelser. Falske nyheter og konspirasjonsteorier er en reell og økende trussel mot demokratiet, og de er også bærende elementer i tankegodset som motiverte terroristen. De realhistoriske faktaene må utgjøre et utgangspunkt for undervisning om 22. juli for å

imøtekomme ethvert forsøk på å så tvil om eller revidere de helt sentrale faktaene knyttet til hendelsesforløpet 22. juli. Vær transparent på hvordan vi vet det vi vet om 22. juli. Da kan du trekke frem politietterforskning, vitnefortellinger, rettssaken, terroristens egne uttalelser og dokumenter, og Gjørsv-kommisjonens rapport fra 2012, blant annet. [22. juli-senteret har utviklet en tidslinje dere kan ta i bruk for gjennomgang av realhistorien.](#)

Regjeringskvartalet og 22. juli

Vi ser at Regjeringskvartalet ofte forsvinner når historien om 22. juli formidles i ulike fora. En mulig konsekvens av at bombeangrepet i Regjeringskvartalet stadig utelates i historieformidlingen er at den delen av angrepet én gang i fremtiden kan forsvinne fra vår kollektive bevissthet. Det som skjedde i Regjeringskvartalet er viktig å inkludere av flere grunner. Åtte mennesker ble drept der, flere ble hardt skadet og mange sliter med psykiske ettervirkninger. Regjeringskvartalet som terrormål er svært symboltungt og forteller oss noe viktig om terroristens tankegods.

Bruk av film i undervisning

Mange lærere vurderer kanskje å bruke film i undervisningen. Det kan dere godt gjøre, men det er viktig å tenke gjennom et par ting på forhånd. For det første, hvorfor vil dere vise film? Dere må ha tenkt gjennom hva dere ønsker å oppnå med det. En film må også kontekstualiseres. En måte å gjøre dette på er ved å bruke 22. juli-senterets [kildeoppgave](#). Den er fin for at elevene skal forstå hva en film kan, og ikke kan, fortelle oss om en historisk hendelse. Eksempelvis viser mange *Utøya - 22. juli*. Den tar bare for seg Utøya, og omhandler ikke årsaker til og konsekvenser av terrorangrepet. I tillegg er det en fiksjonsfilm, med de dilemmaene det medfører. Det er viktig med en bevissthet rundt dette. Heller enn å vise én film kan det være hensiktsmessig å vise små utdrag fra flere filmer eller serier for nettopp å understreke hva de ulike filmene kan og ikke kan gi av informasjon og innsikt i 22. juli. Dere må gjerne bruke film, men dette kan ikke være det eneste elementet i undervisningen.

Lenker til undervisning om 22. juli:

[Samtalen om 22. juli - en tilnærming til undervisning om 22. juli](#)

[Foredrag og samtale i regi av Pedagogstudentene, i samarbeid med 22. juli-senteret, på YouTube: Hvordan undervise om 22. juli?](#)

[Forberedelser - lurt å tenke gjennom, samt kortfattet informasjon om terroristens mål, motiv og straff.](#)

[Fagfornyelsen og 22. juli - oversikt over fag, kompetansemål, faglige tilnærminger og undervisningsopplegg](#)

[Om 22. juli-senterets undervisningstilbud og booking](#)

Lenker til undervisning om rasisme og diskriminering:

SNLs [definisjon på rasisme](#)

[Oversikt over undervisningsressurser fra Dembra \(demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme\). For eksempel:](#)

- [Hva vil det si å være norsk?](#)
- [Norskhet i flertall](#)

[Lenke til gratis bok om rasisme med tekster og oppgaver fra Minotenk – minoritetspolitisk tenketank \(kan lastes ned som PDF eller bestilles gratis til skoler\)](#)

[Undervisningsopplegg om rasisme før og nå fra HL-senteret](#)

[Undervisningsopplegg om rasisme og diskriminering fra Amnesty](#)

[Film fra Pedagogstudentene: Snakker vi nok om rasisme i skolen og barnehagen?](#)

[HL-senterets spørreundersøkelse: Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017](#)

Undervisningsløpet

Undervisningsløpet er lagt opp på følgende måte:

1. Introduksjon til 22. juli gjennom [introfilm](#) eller [intro-PP](#) (eventuelt egen intro)
2. Gjennomgang av [tidslinjen](#) for å få oversikt over hendelsesforløpet
3. Samtale om tankegodset til terroristen (gjerne også konspirasjonsteorier)
4. Kildeoppgave: [Historier fra og om 22. juli: Historiebevissthet og kildekritikk](#)
5. Vitnefilm - overlevende forteller sin historie, og refleksjoner rundt minne, læring og engasjement
6. [Perspektiver på 22. juli](#)
7. Andre undervisningsopplegg

Suppler gjerne med undervisning om rasisme i seg selv, og la elevene utforske hvordan rasisme og 22. juli henger sammen. Rasisme kan tas opp som et eget undertema under 22. juli, eller 22. juli kan adresseres i forbindelse med at man jobber med rasisme og diskriminering som overordnet tema.

1. Introduksjon til tematikken

I en introduksjon må det komme frem hva som skjedde, når og hvor, og hvilke mål terroristen hadde for terrorangrepet. 22. juli-senteret har både en [introduksjonsfilm](#) og [introduksjons-PowerPoint](#) dere kan ta i bruk om dere ønsker. Men dere kan så klart lage en egen.

2. Gjennomgang av tidslinjen

22. juli-senteret har laget en tidslinje som ligger tilgjengelig på nettsiden. Der finnes den både som en Prezi-lenke og som en film der tidsmarkørene leses opp. Utforsk denne sammen med elevene. Vær veldig gjerne transparent på hvordan vi vet det vi vet om 22. juli. Da kan du trekke frem politietterforskning, vitnefortellinger, terroristens egne

uttalelser og dokumenter, og Gjørsv-kommisjonens rapport fra 2012, blant annet. Dette er spesielt viktig i møte med spredning av konspirasjonsteorier, som dessverre også finnes om terrorangrepet 22. juli. [Dere finner tidslinjen her.](#)

3. Tankegodset

På 22. juli-senteret presenterer vi ofte denne delen av historien ved bruk av henholdsvis tre og tre knagger som hjelper elevene å rydde litt i historien. Dette kan dere presentere på den måten dere selv ønsker - i en PowerPoint, en tekst, bare fortelling og så videre.

Terrorangrepet 22. juli var et angrep på Arbeiderpartiets fortid, nåtid og fremtid:

1. Fortid: Gro Harlem Brundtland var på Utøya 22. juli. Det er blant grunnene til at terroristen valgte denne dato. Han ønsket også å angripe henne. Hun representerer en viktig del av fortiden til AP.

2. Nåtid: Ved å bombe Regjeringskvartalet og Høyblokka med statsministerens kontor, angriper terroristen den sittende AP-ledede regjeringen - altså det som da var dagens AP.

3. Fremtid: Ved å angripe AUF, Arbeiderpartiets ungdomsparti, angriper terroristen fremtidens Arbeiderpartipolitikere, og forsøker å skremme fra fremtidig rekruttering til AUF og AP.

Vi sier at terrorangrepet 22. juli var:

1. Antidemokratisk: Terroristen benyttet seg av voldelige metoder fremfor demokratiske. Han så heller ikke for seg at Norge skulle styres som et demokrati i hans ideelle samfunn. Terrorangrepet var rettet mot kjernen av demokratiet: folkevalgte politikere, ansatte på jobb for de folkevalgte og politisk engasjerte ungdommer.

2. Antiislam: Breivik mente at Arbeiderpartiet jobbet for å få økt muslimsk innvandring til Norge. Han var imot innvandring generelt og mente det truet det norske samfunnet, norsk kultur og kristendommen. Dette punktet må knyttes opp til [konspirasjonsteorien Eurabia](#) og [konspirasjonsteorier som involverer Arbeiderpartiet](#).

3. Antifeministisk: Ifølge terroristen var likestilling med på å ødelegge det norske samfunnet. Han mente blant annet at kvinner ikke skulle studere eller jobbe. I sitt kompendium skisserer han også et samfunn helt uten kvinner. Her pleier vi også å trekke frem Brundtlands arbeid for likestilling, og hun er også kjent som "likestillingens mor".

Konspirasjonsteorien Eurabia:

De øvrige punktene er sentrale elementer av Eurabia-teorien. Ordet "Eurabia" er satt sammen av "Europa" og "Arabia", og konspirasjonsteorien påstår at den "arabiske verden" forsøker å "islamisere" Europa og gjøre europeiske land til "islamske kolonier". Ifølge konspirasjonsteorien, bistår denne prosessen av ledere på den europeiske venstresiden (i Breiviks kompendium, Arbeiderpartiet), som i "kulturmarxismens" navn ønsker å gjøre Europa mangfoldig og "politisk korrekt". Breivik mener denne prosessen vil forårsake den "hvite rases" forfall. I terroristens kompendium kalles dette "suicidal humanisme" og "kulturmarxisme".

I konspirasjonsteorien kategoriseres muslimer som overgripere og okkupanter som i det skjulte jobber for å islamisere Europa, blant annet ved å få mange barn med vilje for å vanne ut den "hvite rase", såkalt "demografisk jihad". Selv om de færreste i Norge støtter Breiviks handlinger, er dessverre ikke retorikk og stereotypier om muslimer i Norge fraværende i det offentlige ordskiftet. Eurabia-teorien er veldig farlig fordi den sår sterk mistillit til stat og tillitspersoner, samtidig som den umenneskeliggjør en hel gruppe mennesker. Umenneskeliggjøring er nettopp ett av kjennetegnene på rasisme. Her er det derfor mye å utforske i klasserommet.

4. Kildeoppgave

Dersom dere skal se en vitnefilm som en del av undervisningen, må dere gjennomføre kildeoppgaven først. Kildeoppgaven kan også gjennomføres uten vitnefilm. Den er god på å gi elevene forståelse av hvordan vi lærer oss noe om et nytt tema, hvordan ulike kilder gir oss ulik informasjon om et gitt tema, og hvordan kilder er enten gode eller dårlige avhengig av hva vi undersøker. Samlet sett, viser den at vi trenger flere kilder for å skaffe oss et så godt bilde som vi bare kan. En personlig fortelling fra en som overlevde kan fortelle oss noe viktig om 22. juli, men den forteller ikke alt. Selv de som opplevde terrorangrepet på samme sted vil ha ulike opplevelser, erfaringer og minner fra den dagen. Jo flere fortellinger vi hører, jo mer kan vi forstå. Men de kan heller ikke alene fortelle oss hva som skjedde 22. juli. Det må flere innfallsvinkler og kilder til for at vi skal lære oss noe eller nok om et nytt tema.

Denne oppgaven er også god fordi vi vet at mange lærere bruker film om 22. juli i undervisning, og også at elevene selv ser filmer om 22. juli hjemme. Det er veldig viktig at elevene får reflektert over hva en film kan gi oss, og videre - ikke gi oss, av informasjon om en historisk hendelse.

[Kildeoppgaven ligger her](#). Der finner dere interaktive PDF-er der elevene kan skrive direkte inn på PC, eller de kan skrives ut og fylles inn for hånd. Der ligger det også en film som forklarer hvordan 22. juli-senteret bruker kilder for å forstå terrorangrepet 22. juli. Denne er tiltenkt elevene.

Ved gjennomføring av denne oppgaven skal klassen avslutningsvis gå gjennom alle kildene og svarene fra elevene. Her må lærer moderere en god samtale. Ta for eksempel barne-brevet som utgjør den ene kilden: Kanskje elevene snakker om at kilden forteller om en bombe, og noen som holder tale. Det er helt riktig, og en viktig observasjon. Da er det fint om du som lærer deretter løfter samtalen, og får frem at et brev fra et barn i 2011 kan fortelle oss noe om hvordan et barn ser på og forstår 22. juli i tiden like etter angrepet. Derfor er den en god kilde til et barns perspektiv på 22. juli. Men, den er ikke

en veldig god kilde hvis vi skal finne fakta om hva som skjedde 22. juli. Ta også forsiden på terroristens kompendium som et eksempel: Den kilden er veldig god hvis vi lurer på hva terroristen mente, men det er en dårlig kilde hvis vi skal finne ut hvordan samfunnet faktisk er og fungerer.

Avslutt gjerne med å snakke om at vi trenger flere kilder for å forstå mest mulig. Dette er en fin overgang til vitnefilmen. Den utgjør også en viktig brikke i puslespillet 22. juli, men den kan ikke være den eneste.

5. Vitnefilm

I 22. juli-senterets vitneprosjekt deler mennesker som har opplevd 22. juli på nært hold sine historier. Det gjør de både gjennom elevmøter i undervisning på 22. juli-senteret, i utstillingen vår i Teatergata 10 og i vitnefilmer som ligger tilgjengelig på 22juliseret.no. Her følger informasjon om hvordan vitnefilmer kan anvendes i undervisningen. Før dere ser vitnesamtalen anbefaler vi på det sterkeste at dere gjør kildeoppgaven som er beskrevet ovenfor.

Et vitne er ingen allvitende forteller, men skal fortelle sin personlige historie. Derfor er det viktig at den større politiske og historiske konteksten er del av forarbeidet til vitnefilmen. Vitnet er ikke ansvarlig for å formidle detaljerte fakta, vedkommende har ikke sett «alt som skjedde», men skal fortelle om sine personlige erfaringer.

En vitnesamtale er ikke bare en særlig mulighet til å få høre en personlig historie, men også å lære om hvordan det er å leve videre etter et terrorangrep. Det handler ikke bare om hva som skjedde under hendelsen, men også om livet før og etterpå. Vær oppmerksom på at vitnet skal fortelle om personlige opplevelser som det kan være vanskelig å snakke om. Forbered elevene på at de får ta del i en personlig historie og det privilegiet det er.

Elevene kan reagere ulikt på det de får høre. Noen trenger tid til å bearbeide historiene de har hørt, andre får spontane reaksjoner der og da. Gi rom for spørsmål og tanker som melder seg i etterkant. Plasser visningen av filmen på et egnet tidspunkt. Sørg for eksempel for at ikke skoleklokka ringer rett etter at den er ferdig.

6. Perspektiver på 22. juli

I [dette opplegget](#) skal elevene forsøke å manøvrere seg og finne informasjon om ulike perspektiver på 22. juli på nett. Elevene får mulighet til å drive aktiv kildekritikk. De skal jobbe individuelt, i grupper og til sist presentere sitt funn for hele klassen. Selv om oppgaven er beskrevet med åtte forskjellige tema elevene kan søke på, er oppgaven fleksibel og det er mange tema som kan utforskes av elevene og klassen. Et forslag er at gruppene, eller klassen som helhet, i fellesskap søker på "22. juli + rasisme". På 22. juli-senterets nettside finnes det også en [lærerveiledning](#) til dette opplegget, som også inkluderer et forslag til ulike spørsmål som kan stilles til elevene for videre samtale.

7. Andre undervisningsopplegg

[Undervisningsopplegg som lar elevene velge hva vi skal lære bort om 22. juli](#)

[Undervisningsopplegg om rettssakene i 2012 og 2016/17](#)

[Undervisningsopplegg om åstedene og deres betydning](#)

[Undervisningsopplegg om media og 22. juli](#)